

Drukkerij Henri Bergmans N.V. een sieraad voor het Zuiden

In een klein opschriftboekje uit de nalatenschap van wijlen Willem Bergmans uit Tilburg staat in een wat peuterig schrift op een van de allereerste pagina's genoteerd dat op 25 juli 1875 een oude handpers werd overgenomen van de firma Teulings voor de somma van driehonderd gulden. Die driehonderd gulden zijn een van de grote bedragen die men op deze eerste pagina's vindt. Ze vormen de basis van de drukkerij, die de heer Bergmans, al sinds 1848 de bezitter van een goede roomse boekhandel, een agentschap in liturgische uitgaven van Friedrich Pustet te Regensburg en uitgever van kerkelijke muziek, in dat jaar 1876 stichtte. Wie nu aan de Wandelboslaan in Tilburg het trotse gebouw van Drukkerij Bergmans N.V. binnentreedt, ziet in de stijlvolle hal die zelfde pers nog staan, onveranderd. Beeldje van Gutenberg er boven op, een plaatsnaam Zweibrücken en een nummer, 966. Het boekje en de pers zijn het enige wat niet volkomen anders is geworden.

Honderden bezoekers zullen op 23 mei aanstaande met eigen ogen deze veranderingen kunnen aanschouwen. Dan houden de beide directeuren, Jan J. J. Bergmans en Louis J. M. Bergmans, met hun beider zoons, Hein en Paul, receptie en zal men hen kunnen gelukwensen met het fraaie bedrijfspand dat in het nieuwe stadsdeel van het zich snel uitbreidende

Tilburg is verrezen en dat in zakelijke, esthetische functionaliteit zich mag rijen naast de nieuwe schouwburg, de drukkers die er in 1963 hun voorjaarsvergadering hielden, nog welbekend.

Imposante eenvoud

Niets herinnert in deze voortreffelijke werkomgeving meer aan dat opschriftboekje van Willem Bergmans. Het is een imposant gebouw, maar oprecht imposant door strakke lijnen en sierlijke eenvoud. In de grote hal vormt de oude handpers een uitzondering in de sobere omlijsting van koele grijzen, een even gebogen

balustrade, een mozaïek, een oude foto van de markt in Tilburg. Men weet, men ziet in een gebouw gekomen te zijn, waar gewerkt wordt, maar waar gewerkt wordt in een omgeving die op zich zelf dat werken een feest doet zijn. Uiteraard zijn de achter en naast de hal liggende ruimten zakelijker van inslag. Aan de voorkant ligt een aantal administratieve vertrekken. Dit kantoorcomplex sluit de shedbouw af; tezamen vormen zij een vierkant van meer dan 2500 meter oppervlakte. De totale beschikbare ruimte is 4000 vierkante meter; men heeft zo gebouwd, dat met zeer weinig brekerij de werkplaatsen belangrijk kunnen worden uitgebreid.

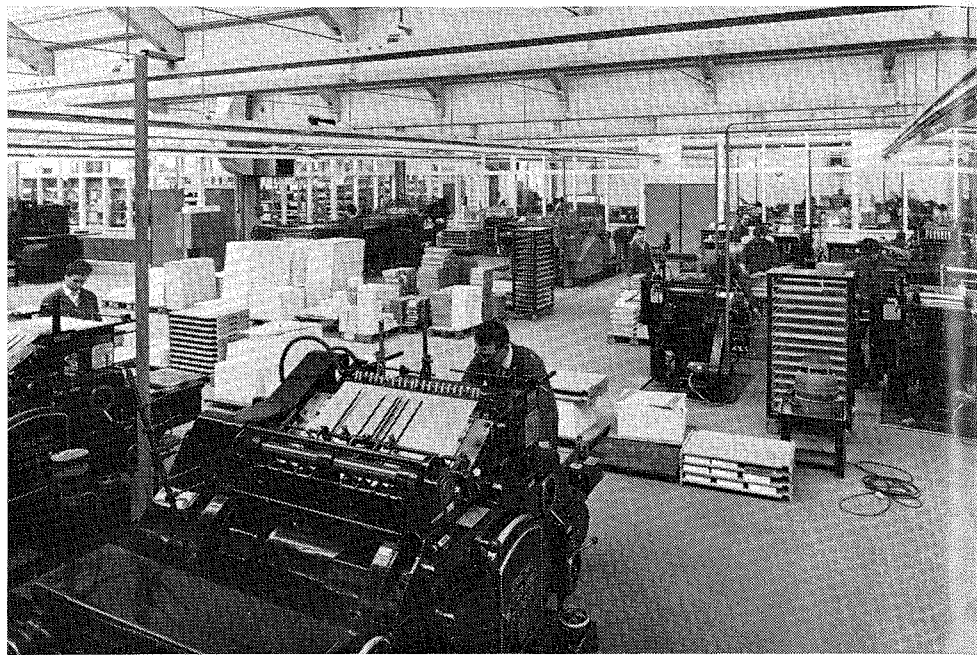
De plannen voor deze nieuwbouw zijn in hoofdzaak door de huidige leiding — nadat eerst advies van de Tijdnormendienst was ingewonnen — uitgewerkt. De architect P. Waijers

heeft ze een schone vorm gegeven, de firma Pellikaan, evenals de architect uit Tilburg, was de uitvoerder. Het Adviesbureau Van de Lustgraaf verzorgde de technische outillage.

Voor- en achtergebouw

Het voorgebouw bestaat uit twee stroken, gescheiden door een gang met een verlaagd dak, zodat boven van weerskanten licht kan invallen. In de voorste strook zijn de directie-vertrekken van „Meneer Jan”, „Meneer Louis”, „Meneer Hein” en „Meneer Paul” — aan die aardige Brabantse gewoonte is tot de huidige dag in dit bedrijf vastgehouden — ondergebracht, met enkele spreekkamers. Aan de andere kant de administratie, het bedrijfskantoor, dat even in de werkruimte uitsteekt, de redactie, een eigen studio. Heel het voorgebouw is onderkelderd; daar vindt men behalve de verwarming archieven e.d. Een dubbele glaswand scheidt deze administratieve lokaliteiten van de zeer grote werkhal die er zich in de volle breedte achter uitstrekt. Voor ieder die met ruimtegebrek te kampen heeft in eigen bedrijf, om van te smullen zo groot! Volop ruimte voor de vier, straks vijf, zetmachines waarvan er twee geschikt zijn voor ponsbandbediening. Volop ruimte voor de zetterij, hier door de aard van het bedrijf in belangrijke mate opmaakafdeling, waarin een ludlow en een elrod de centrale plaats innemen. Het zelfde geldt voor de snelpersdrukkerij die meer naar links ligt en van de zetterij door glazen wanden is afgescheiden; men vindt er een Miehle tweetoerenpers, een Victoria snelpers,

verscheidene grotere en kleinere cilinderautomaten, een aantal degels, en behalve enkele andere persen een nieuwe aanwinst, een Heidelberg KOR.

Achter de zetterij ligt, ook weer door glas afgescheiden, de gieterij en in aansluiting daarop de rotatieafdeling waar een 16-zijdige rotatiepers staat die een extra drukwerk heeft voor een tweede kleur. In de onmiddellijke nabijheid ligt de ruimte waar de rollen papier voor de rotatiepersen worden bewaard; het overige papier voor het handelsdrukwerk ligt in een ander magazijn, naast de snelpersen-

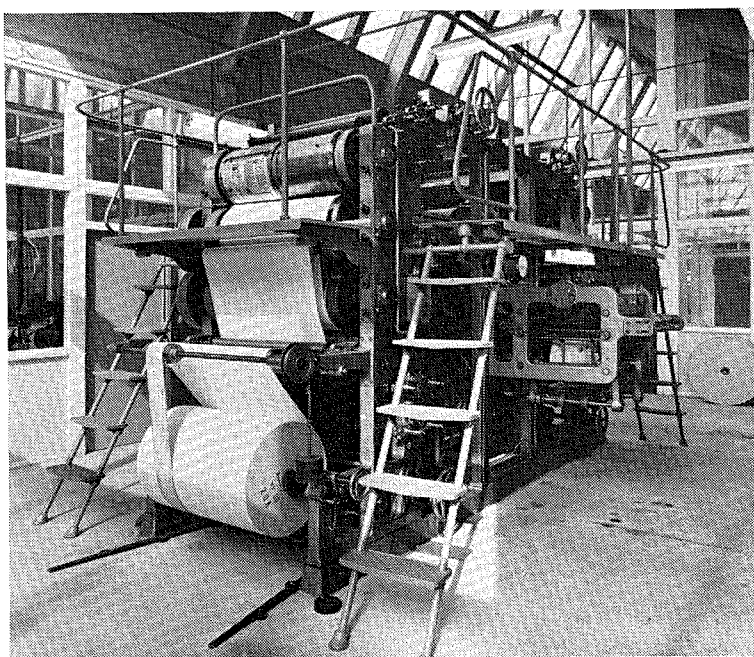
drukkerij. Dat magazijn heeft twee afdelingen, zodat de halffabrikaten afzonderlijk kunnen worden bewaard. Men vindt in die omgeving ook de staaldrukkers; voorts een kantine die als voorbeeld voor kantines in moderne bedrijven mag dienen.

Vullen wij deze zeer summiere beschrijving nog aan met de mededeling dat aan de achterkant twee grote luifels zijn gebouwd, zodat af- en aanvoer gescheiden en droog plaats vinden, dat er een behoorlijke ruimte achter de handelsdrukkerij is gereserveerd voor de afwerking van de tijdschriften en de expeditie, dan zijn wij aangekomen op het punt waar wij heen wilden. De produktie van Drukkerij Bergmans bestaat namelijk voor een belangrijk deel uit periodieken, waarvan een deel in rotatiedruk (het vroegere Roomsche Leven, dat sedert enige tijd de boventitel Kerknieuws voert). Daarnaast maakt men ook handelsdrukwerk in kleur veelal en uiteraard mag daarbij ook de staaldrukproduktie niet worden vergeten.

Investerings uit de oude doos

Na deze vogelvluchtbeschrijving — vogelvlucht is een niet onaardige vondst want er loopt langs de wand tussen kantoorgebouw en werkruimten een hoger gelegen omgang met balustrade zodat men inderdaad over de drukkerij heen kan kijken — is het wel interessant nog eens terug te keren naar dat boekje van wijlen Willem Bergmans, waarin de tweehands pers van Teulings als belangrijkste post fungeert.

In dit boekje placht de oprichter

van het bedrijf zijn aankopen — het woord investeringen kon daarop nauwelijks van toepassing worden geacht; dat is aan latere geslachten voorbehouden — te noteren. Jaar in jaar uit vindt men zorgvuldig bijgehouden wat voor de drukkerij was aangeschaft. Het zijn notities die ons nu wonderlijk in de oren klinken. Een enkele greep: in 1885 drie paar letterkasten voor f 11,32. Nog eens twee paar van die kasten voor f 7,50; 50 ijzeren schenen en sleutel f 4,—, stellage voor 18 kasten f 5,—. De bouw van de derde vestiging van het bedrijf in de Langestraat in 1902 vormt uiteraard een indrukwekkend geheel. De grond was het duurste: drie are, 63 c.a. 4600 gulden; het aangenomen metselwerk kwam bijna op 3000 gulden (f 2494), het timmerwerk bijna op 2000 gulden, de aansluiting van de gasfabriek op f 83,70, die van de riolering op f 7,10. Kom daar nou reis om! En ja, nog een mooie post: vlaggeld en transport incl. fooien f 35,50.

Wij bladeren verder. In 1897 vinden we de aanschaf van een oliekannetje ad f 1,40; ter geruststelling, er werd méér aangeschaft in dat jaar, want de totale inventaris (de eigenaar had de gewoonte aan het eind van het jaar het totaal van zijn bestedingen op te tellen bij alle bedragen van de vorige, zodat hij wist wat hij nu waard was...) was toen al opgelopen tot f 7.995,32. Dat was niet ineens gegaan: het transport had na één jaar bedragen f 1.682,12; in 1885 was het al f 3.393,92 geworden, in 1893 even meer dan 4500 gulden, in 1897 5100 gulden, en zo blijft de

stijging doorgaan. Het totaal van 1897 weten we al, bijna f 8000; 1899 volgde met rond 8600 gulden, 1901 had het tot 9600 gulden gebracht en het jaar daarna wordt de mijlpaal van 10.000 gulden overschreden. In 1907 was het totaal al boven de 15.000 gulden.

Willem Bergmans was zijn boekhandel — voornamelijk devotionaliën — begonnen in 1848. Het zou in de zestiger jaren worden voor hij het vak van drukker ging benaderen. Het begin was de uitgave van het weekblad voor Tilburg, later de Tilburgsche Courant, die hij echter in Den Bosch liet drukken, maar die hij een jaar later ten geschenke gaf aan een ondernemende jongeman, Luijten, die zijn opleiding had gehad bij de fraters van het Jongensweeshuis en een eigen drukkerijtje stichtte. Tilburg had en drukte zijn eigen krant. Op de achtergrond van die ontwikkeling moet men de actieve pastoor van 't Heike van die dagen zien, de latere Mgr. Zwijsen, die veel leven in de Tilburgse brouwerij heeft gebracht. Hij is o.m. de oprichter van de beide congregaties die van Tilburg uit internationale bekendheid hebben gekregen, de Zusters van Liefde en de Fraters van Tilburg. Hij was het ook die in goede relatie stond met Koning Willem II die vaak in Tilburg vertoefde.

Die Tilburgsche krant die na een jaar al naar Luijten is gegaan is wel de eerste klaroenstoot voor een verdere ontwikkeling in de richting van een drukkerij geweest. De oprichting daarvan volgde in 1876 — wij memoreerden het al bij de aankoop van

Op de eerste pagina (539) heeft men al de gevelcontouren kunnen bewonderen, met de eveneens sober en strak gehouden hal. Op deze pagina's kijkt men daarachter. Hierboven van links naar rechts: een (gedeeltelijk) overzicht van de drukkerij, de handzetterij, door glas van de drukkerij gescheiden en de afwerking die rotatieafdeling en drukkerij grenst. Beneden links de rotatiepers.

de oude handpers. Zoals al uit het notitieboekje bleek was het begin zeer bescheiden; in feite was het hier het al weinig anders dan elders: een bovenkamer in het pand van de boekwinkel was de geboortegrond. Maar de boekhandel was een stevige basis. Voorlopig leunde de drukkerij dan ook sterk tegen de boekwinkel aan, met name ook tegen de uitgeverij van kerkelijke muziek. Er is veel muziek gedrukt in die tijd.

De verdere ontwikkeling kan met enkele jaartallen gemakkelijk worden getekend. 1890: verhuizing van de Heuvelstraat naar de Markt, 1903 verhuizing van de Markt naar de Langestraat. Daar is men gebleven tot men — na veel pijn door gebrek aan ruimte niettegenstaande regelmatige uitbreiding — in 1963 begon met de verhuizing naar het nieuwe pand dat nu officieel in gebruik wordt genomen.

In 1915 is Willem Bergmans overleden; hij had toen drie zonen in de zaak, o.m. Henri die zich in het bijzonder met de drukkerij bezighield. In 1917, na de dood van een der zoons, Hubert, kwam het tot een boedelsplitsing. Dat is het moment geweest waarop de drukkerij een eigen leven is gaan leiden, het mo-

Kantine met pantry. Links een heerlijk ruim uitzicht. Men lette ook hier weer op de zorgvuldige dosering van lampen en kunstlicht.

ment ook waarop de oudste directeur van nu, de heer J. J. J. Bergmans, zoon van Henri, als derde generatie in het bedrijf kwam.

Hij was nog maar een jonge jongen in die dagen, amper 17 jaar, toen hij plotseling voor de taak stond de

boekhouding te doen — nu los van de boekwinkel — van een drukkerij waar een man of 20 personeel werkten. Zijn diensttijd in 1920 onderbrak die periode, er kwam naast een vrouwelijke hulp een kracht voor de administratie; daarna was er meer gelegenheid de voetstappen van zijn vader te gaan drukken. Tilburg groeide ondertussen en zoals dat altijd gaat, de drukkerij groeide mee. In 1912 was veel lettermateriaal van de drukkerij Bijvoet Mutsaers in Tilburg overgenomen; men ging daarmee over op Franse hoogte. Makelaar Bom — onlangs te Amsterdam overleden — heeft deze veiling gehouden; de catalogi zijn nog in het bezit van de heer Bergmans. Bedrijfsleider bij Bijvoet Mutsaers was in die dagen de heer Barten; wie heeft hem in later jaren niet gekend als de directeur van de S.G.V. in Utrecht, nog vóór de heer De Jong, die inmiddels ook is overleden, niet zo heel lang na zijn voorganger.

Tot afronding nog enkele jaartallen. In 1929 werd de directie versterkt met een broer, Louis, thans nog directeur. In 1924 is een commanditaire vennootschap tot stand gekomen, in 1937 is daarvan om fiscale redenen een naamloze vennootschap gemaakt. Maar onder al deze veranderingen door is Drukkerij Bergmans familiebezit gebleven en heeft men alles op eigen kracht weten op te brengen. Dat is niet altijd gemakkelijk geweest. Het bedrijf heeft enige malen moeilijke tijden gekend, de laatste in de jongste oorlog toen men een grote klap kreeg doordat vrijwel alle periodieken die men had wegvielen. Maar

dat is men ook weer te boven gekomen.

Op het ogenblik drukt men een 25 tal periodieken, deels eigen exploitatie. Daarbij is het kerkelijke blad, Rooms Leven — Kerknieuws, dat wij al eerder noemden en dat altijd een belangrijke uitgave is geweest. Bovendien — wij noemden het al — het goede handelsdrukwerk.

Er is voor de leden van de familie Bergmans alle reden tot voldoening, wanneer straks op 23 mei de vele gasten zich zullen opmaken om hen geluk te wensen. Het zullen er ongetwijfeld velen zijn, want de Bergmansen zijn bemind in hun omgeving. Zij hebben vele goede en beproefde vrienden, ook in de drukkerskring. Dat laatste is geen wonder; ook in onze eigen organisatie hebben wij de heer Bergmans — bij ons was het meer J. J. J. Bergmans, zoals het in het bedrijf Meneer Jan is — leren kennen als een toegewijd lid van R.K.V. en Federatie, meer dan lid trouwens, want hij heeft in vele en belangrijke bestuursfuncties zijn medewerking willen geven.

Dat men hem ook daarvoor zeer erkentelijk is, zal hem en zijn familie wel duidelijk worden, die zaterdagmiddag 23 mei, van drie tot vijven, als het uur voor de officiële receptie aangebroken is. In de uren daarvóór zal hij trouwens in de kring van het eigen personeel — schenker van het mooie mozaïek in de hal van het nieuwe gebouw — ook al wel hebben ervaren hoe goed het allemaal in Drukkerij Bergmans is. Moge het lang zo blijven!